

Terörün Araçsallaştırılması Sorunu: 1998 Türkiye-Suriye Abdullah Öcalan Krizi Örneği

Öz

Bu çalışma, terörün araçsallaştırılması sorununu 1998'de PKK lideri Abdullah Öcalan sebebiyle Türkiye ve Suriye arasında yaşanan kriz örneği üzerinden ortaya koymayı hedeflemektedir. Terör konusu her devletin güvenliği için önem arz etmektedir. Ancak zaman zaman bir devlet için sorun teşkil eden terörle ilgili bir konu diğer bir devlet tarafından araçsallaştırılıp kullanılabilir. Bu durum terörün ortak tanımının olmayışı, her devletin terör örgütü olarak kabul ettiği grupların farklı olması veya stratejik kaygılar gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Devletlerarası ilişkiler de bu durumdan etkilenip şekillenmektedir. Türkiye ayrılıkçı terörün araçsallaştırılması sorununu yaşayan ülkelerden biridir. Öcalan'ın 1980'li yıllarda Suriye'ye kaçmasının ardından Suriye, Türkiye'yle olan su sorunu gibi mevcut sorunlarının çözümünde Türkiye için iadesi önemli olan terör örgütü lideri Öcalan'ı araç olarak kullanmak istemiştir. Öcalan meselesi 1990'lı yıllarda Türkiye-Suriye arasındaki ilişkiyi şekillendiren en önemli siyasi olay olarak öne çıkmıştır. Söz konusu dönemde Türkiye'nin dış politikası ve diğer devletlerle ilişkisi de Öcalan Krizi doğrultusunda şekillenmiştir.

Bu doğrultuda makale, terörün araçsallaştırılması sorununu 1998'de Türkiye ve Suriye arasında yaşanan Abdullah Öcalan krizi örneğinde incelemektedir. İlk bölümde literatür taraması yapılmış; terör, terörizm, ayrılıkçı hareket gibi kavramlar açıklanarak, dış politika aracı ve belirleyicisi olarak terör ele alınmıştır. İkinci bölümde, 1979-1990 yılları arasında Öcalan sorunu perspektifinde Türkiye-Suriye ilişkileri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, 1998 yılındaki Abdullah Öcalan krizi ve Türkiye'nin bu konudaki Suriye politikası üzerinde durulmuştur. Bu kriz, devletlerarası ilişkilerde terörün nasıl araçsallaştırıldığı ve bu araçsallaştırma doğrultusunda devletlerin dış politikalarını nasıl şekillendirebileceğinin görülmesi açısından da önem teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörün Araçsallaştırılması, 1998 Türkiye-Suriye Krizi, Abdullah Öcalan, Türk Dış Politikası

Gizem Akşit

Doktora Adayı, Yıldız
Teknik Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler,
gzmakst@hotmail.com,
0000-0003-4064-3337

The Instrumentalization Problem of Terrorism: The 1998 Turkey-Syria Abdullah Öcalan Crisis

Abstract

This study analyzes the instrumentalization problem of terrorism with the example of the crisis about Abdullah Öcalan which took place between Turkey and Syria in 1998. Terrorism is a significant problem for the security of each state. However, from time to time, an issue related to terrorism, which is a problem for one state, can be instrumentalized and used by another state. This is due to reasons such as the absence of a common definition of terrorism and a lack of a common list of terrorist organizations, or strategic concerns. Relations among states are also affected and shaped by this situation. Turkey is one of the countries faced with the instrumentalization problem of terrorism. After Öcalan escaped to Syria in the 1980s, Syria wanted to use the issue of Öcalan as an instrument for resolving the existing problems, such as a water problem. The issue of Öcalan came to the fore as the most important political issue that shaped the relationship between Turkey and Syria in the 1990s. In that period, Turkey's foreign policy and relations with other states were also shaped under the Öcalan crisis.

In this regard, this article examines the instrumentalization of terrorism with the example of Abdullah Öcalan crisis experienced between Turkey and Syria in 1998. The first chapter describes some concepts related to the topic such as terrorism and separatist movement and also analyzes terrorism as a foreign policy instrument and determinant. The second part of the article examines Turkey-Syria relations between 1979 and 1990 on the perspective of the Öcalan crisis. Lastly, the third part focuses on the Abdullah Öcalan crisis in 1998 and Turkey's Syria policy with respect to this problem. This crisis has importance to understand how terrorism is instrumentalized in interstate relations, and how it can shape the foreign policies of states.

Keywords: Terror, Instrumentalization of Terrorism, The 1998 Turkey-Syria Crisis, Abdullah Öcalan, Turkish Foreign Policy

Gizem Akşit

PhD Candidate, Yıldız
Teknik University, TR,
gzmakst@hotmail.com,
0000-0003-4064-3337

لائحة 1998 ماء ايروسو تيم كوتن ييب نالاجوا لله لمدية زمراً :ب اهرلا في طولة زمراً

ملخص

تهدف هذه الدراسة الى اظهار أزمة توظيف الإرهاب عن طريق بحث الأزمة التي حدثت بين تركية وسوريا عام 1998 بسبب رئيس حزب العمال الكردستاني عبد الله أوجلان. تعتبر مسألة الإرهاب مسألة مهمة بالنسبة لأمن أي دولة. ولكن يمكن في بعض الأحيان توظيف مسألة متعلقة بإرهاب يشكل أزمة بالنسبة الى دولة ما من قبل دولة أخرى. هذا الوضع ناتج عن عدم وجود تعريف محدد للإرهاب واختلاف تعريف الإرهاب من دولة الى أخرى أو لأسباب استراتيجية أخرى. والعلاقات الدولية تتشكل وتُرسَم متأثرة من هذا الوضع. وتركيا من الدول التي تعاني من أزمة توظيف الإرهاب الانفصالي. عند هروب عبد الله أوجلان الى سوريا في الثمانينيات من القرن الماضي أرادت سوريا استخدام أوجلان الذي تعتبر تركيا اعادته مهما جدا كوسيلة لحل الخلافات الموجودة بينها وبين تركيا مثل مشكلة الماء. وقد ظهرت أزمة إعادة أوجلان الى تركيا كأحد أبرز الأزمات السياسية التي رسمت العلاقات بين الدولتين في تسعينيات القرن الماضي. وقد رُسمت العلاقات التركية الخارجية وعلاقتها مع الدول الأخرى وفق أزمة أوجلان في الفترة المذكورة. وفي هذا السياق درس المقالة أزمة توظيف الإرهاب في مثال أزمة عبد الله أوجلان التي حدثت بين تركيا وسوريا في عام 1998. وقد تم في القسم الأول مراجعة الكتب والمقالات المتعلقة بهذا الموضوع ودراسة الإرهاب كأداة ومحدد للسياسة الخارجية بعد شرح مفاهيم الإرهاب، الترهيب، والحركات الانفصالية. وفي القسم الثاني، تم تدقيق ودراسة العلاقات السورية التركية بين عامي 1979 – 1990 من وجهة نظر أزمة عبد الله أوجلان. وفي القسم الثالث، تم الوقوف على أزمة عبد الله أوجلان في عام 1998 وسياسة تركيا تجاه سوريا بالنسبة لهذه الأزمة. تعتبر هذه الأزمة مهمة أيضا من حيث اظهار كيفية توظيف الإرهاب في العلاقات الدولية وكيفية رسم السياسة الخارجية من قبل الدولة وفق هذا التوظيف.

الكلمات المفتاحية: الإرهاب، توظيف الإرهاب، أزمة عام 1998 بين تركيا و سوريا، عبد الله اوجلان، السياسة الخارجية التركية.

جيزام أكشيط

مرشح الدكتوراه ، جامعة بلنر التقنية، العلوم
السياسية والعلاقات الدولية
gzmakst@hotmail.com
RCID:0000-0003-4064-
3337

Giriş

Terör, kabul görmüş ortak bir tanımının olmayışının da etkisiyle, devletlerarası ilişkilerde oldukça önemli bir problem teşkil etmektedir. Soğuk Savaş döneminde klasik anlamda savaşın dönüşüm geçirmesiyle, ABD ve SSCB'nin sıcak çatışmalara girmektense birbirlerine karşı kendi çıkarları doğrultusunda yasa dışı terör örgütlerini, aracı grupları veya devletleri destekledikleri gözlemlenmiştir¹. Ancak devletlerin birbirlerinin toprak bütünlüğüne tehdit oluşturan herhangi bir gruba veya örgüte destek vermesi Birleşmiş Milletlerin kuruluş tüzüğü'nün 2. Maddesinde yasaklanmıştır².

Literatürde, terör olgusunun araçsallaştırılması üzerine çeşitli söylemler³ olmasına karşın konuya ilişkin akademik çalışma sayısının az olduğu görülmektedir⁴. Terör olgusu genellikle kimliksel, dinsel, kişisel, sosyal, ekonomik veya psikolojik temellerde ele alınmıştır. Literatürdeki bu eksiklikten yola çıkarak, bu çalışmayla terörün devletlerarası ilişkilerde nasıl araçsallaştırılarak kullanıldığı ve dış politikada nasıl bir belirleyici olabileceği konularına ışık tutmak amaçlanmaktadır. Ayrıca çalışma, genellikle kriz analizi ve iki ülke arasındaki sorunlar bazında incelenmiş olan Öcalan krizini, terör ve dış politika temelinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Özellikle terörün Türkiye'nin aleyhinde araçsallaştırılması problemi üzerine Türkçe yazılmış kaynak sayısının azlığı sebebiyle, konu ele alınırken genellikle İngilizce kaynaklardan, gazete arşivlerinden yola çıkılmıştır. Bu doğ-

¹ Devletlerin birbirleriyle terör örgütleri üzerinden yürüttükleri dolaylı savaşları açıklamak amacıyla bugün literatürde "Vekalet Savaşları" (Proxy Wars) kavramı kullanılmaktadır.

² Birleşmiş Milletler, *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*, (Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2006), http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/adalet_divani.pdf.

³ Konuyla ilgili bazı örnek haberler için bkzn. "Terror an instrument of state policy in a South Asian country: Home Secretary Rajiv Mehrishi", *The Economic Times*, 15 March 2017, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/terror-an-instrument-of-state-policy-in-a-south-asian-country-home-secretary-rajiv-mehrishi/articleshow/57652290.cms?from=mdr>; "For India, a terrorist is a terrorist: Modi delivers strong warning to G20 summit on Pakistan's use of terror as an instrument of state policy", *Daily Mail*, 6 September 2016, <https://www.dailymail.co.uk/indiahome/indianews/article-3774985/For-India-terrorist-terrorist-Modi-delivers-strong-warning-G20-summit-Pakistan-s-use-terror-instrument-state-policy.html>; "Afghan warns Pakistan to not use terror as foreign policy accessory", *The Economic Times*, 11 March 2017, <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/afghan-warns-pakistan-to-not-use-terror-as-foreign-policy-accessory/articleshow/57591771.cms?from=mdr>.

⁴ Terörün dış politikada araç olarak kullanılmasyla ilgili bazı kaynaklar bkzn. Grant Wardlaw, "Terror as an instrument of foreign policy", *Journal of Strategic Studies* 10, no. 4 (1987): 237-259, <https://doi.org/10.1080/01402398708437323>; Kshitij Prabha, *Terrorism: An Instrument of Foreign Policy* (New Delhi: South Asian Publishing, 2001); Francis Bloch ve Vijayendra Rao, "Terror as a Bargaining Instrument: A Case Study of Dowry Violence in Rural India", *The World Bank Development Research Group Poverty and Human Resources, Policy Research Working Paper 2347*, May 2000, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/21580/wps2347.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

rultuda, araştırma yapılırken birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Birincil kaynak olarak Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete Arşivleri, antlaşmalar, anayasa maddeleri, gazete haberleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması ve kararları gibi uluslararası metinler incelenmiştir. İkincil kaynak olarak daha önceden yapılmış akademik çalışmalardan, röportajlardan yararlanılmıştır. Çalışmayı kısıtlamak amacıyla, terörün nedenleri, çeşitleri, terörle mücadele yöntemleri gibi bilgilere değinilmemiştir.

Araştırmada uluslararası hukukça yasaklanmasına rağmen devletler teröre nasıl ve neden destek veriyor? Verilen destek hangi şekilde karşımıza çıkıyor? Terör dış politikada nasıl araçsallaştırılıyor? Devletlerin, bu duruma tepkileri, kendilerini korumak için aldıkları önlemler ve uygulayabildikleri politikalar nelerdir? gibi sorulara yanıt aranmaktadır. Ayrıca 1979-1990 arasında Öcalan'ın Suriye'ye kaçmasının ardından Türkiye-Suriye ilişkileri nasıl ilerledi? 1990'larda gerilim nasıl tırmandı? Suriye, hangi amaca ulaşmak için PKK ve Öcalan'a destek verdi, desteğin şekli nasıldı? Türkiye bu durum karşısında nasıl bir yol izledi ve bu durum iki devlet arasındaki ilişkiyi ne şekilde etkiledi? sorularına da yanıtlar aranmaktadır.

1. Terör ve Terörizm Kavramı Üzerine

1.1 Terör ve Terörizm

Terör, günümüzde artık küresel ölçekte etkisini gösteren bir sorundur. Terör ve terörizm kavramları üzerine uluslararası alanda ortak bir tanım birliğine varılamamıştır. Terörle ilgili mevcut tartışmalar, terörizmin ve terör saldırılarının nedenleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Pek çok araştırmacı tarafından terörizmin tanımı yapılmaya çalışılsa da ideolojik farklılıklar, siyasi kaygılar, kendi kaderini tayin etme hakkı ve ulusal bağımsızlık mücadelesi konusundaki görüş farklılıkları gibi uluslararası hukuktan kaynaklanan sebeplerden ötürü kavrama dair kabul görmüş ortak bir tanım hala bulunmamaktadır⁵. Ancak kısaca tanımlamak gerekirse terörizm; siyasal, sosyal,

⁵ Terör tanımıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz: Alex P Schmid, "The Response Problem as a Definition Problem", *Terrorism and Political Violence* 4, no. 4 (1992): 7-13, <https://doi.org/10.1080/09546559208427172>; Walter Laqueur, *History of Terrorism*, 3rd ed. (New Brunswick, New Jersey: Rutgers-The State University Press, 2002); Paul Wilkinson ve A.M. Stewart, ed., *Contemporary Research on Terrorism* (Aberdeen, UK:University of Aberdeen Press, 1987); Paul Wilkinson, *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*, 2nd ed. (New York: Routledge Press, Taylor&Francis Group, 2006); Yonah Alexander, "Terrorism in the Twenty-First Century: Threats and Responses", *DePaul Bus. L.J.* 12 (1999); Yonah Alexander, ed., *Introduction, Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries* (Michigan: The University of Michigan Press, 2002); Todd Sandler, "Collective Action and Transnational Terrorism", *The World Economy* 26, no.6 (June 2003): 779-802; Martha Crenshaw, "The

ekonomik, etnik, dinsel ve benzeri bir hedefi gerçekleştirmek amacıyla şiddet tekniklerini kullanarak, bireyler üzerinde kontrol sağlamak ve bunu devam ettirebilmek amacıyla korku, dehşet, çaresizlik, panik gibi olumsuz duygular uyandırma suretiyle gerçekleştirilen eylemleri kapsamaktadır⁶.

Bölgesel ve uluslararası alanda terörizmi tanımlamakla alakalı bir çabanın olduğu da görülmektedir. Buna dair ilk girişim Milletler Cemiyeti'nin yürürlüğe girmeyen 1937'de Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde yapılmıştır. Bu sözleşmeye göre terörizm, bir devlete karşı yöneltilen, belli kişilerin, grupların veya genel olarak halkın zihninde bir terör durumu yaratmayı amaçlayan suç eylemleri bütünüdür⁷. BM Genel Kurulu 40/61 sayılı kararına göre terörizm; masum insanların hayatına son veren, temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan, kişinin şeref ve haysiyetini ciddi şekilde ihlal eden eylemlerdir⁸. İslam Konferansı Örgütü'ne göre ise terörizm; insanları terörize etmek, zarar vermekle tehdit etmek, yaşamlarını, onurlarını, özgürlüklerini, güvenliklerini, haklarını tehlikeye atmak ve çevreyi, bir tesisi, kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakmak, işgal etmek, el koymak veya bir ulusal kaynağı, uluslararası tesisi, hizmeti tehlikeye sokmak veya bağımsız devletlerin istikrarını, ülke bütünlüğünü, siyasi birliğini, egemenliğini tehdit etmek amacıyla bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ve eylem tehdidinde bulunmadır⁹.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu terörizmi, baskı, şiddet, korkutma, sindirme, yıldırma, tehdit yöntemleriyle Anayasada

Cause of Terrorism", *Comparative Politics* 13, no. 4 (July 1981): 379-399; Martha Crenshaw, "Theories of Terrorism: Instrumental and Organizational Approaches", *Journal of Strategic Studies* 10, no.4 (1987): 13-31; Siaw K. Then ve Martin Loosemore, "Terrorism Preventions, Preparedness and Response in Built Facilities", *Facilities* 24, Issue 5/6 (2006): 157-176; Sulhi Dönmezer, "Her Yönüyle Tedhiş", *Son Havadis*, 10 Kasım 1977; Doğu Ergil, *Türkiye'de Terör ve Şiddet* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1980); Şükrü Alpaslan, *Hukuk ve Kriminoloji Açısından Tedhişçilik* (İstanbul: Teknik Yayınlar, Venüs Ofset Matbaacılık, 1983); İhsan Bal, "Terör nedir? Neden Terörist Olunur?", *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, der. İhsan Bal (Ankara: USAK Yayınları, 2006).

⁶ Jack C. Plano and Roy Olton, "Terrorism", in *The International Relations Dictionary*, 4. bs. (New York: Pergamon Press, 1988): 210; H.H.A. Cooper, "Terrorism: The problem of definition revisited", *American Behavioral Scientist* 44 (2001): 883; Walter Enders and Todd Sandler, "The Effectiveness of Anti-terrorism Policies: a Vector-Autoregress- Intervention Analysis", *American Political Science Review* 87n (1993): 829.

⁷ League of Nations, *Convention for the Prevention and Punishment Terrorism*, Article 1.2. (1937), 6. <https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf>

⁸ United Nations General Assembly Official Records of the Fortieth Session, *General Assembly Resolution No. 40/61*, Supp. No. 53, UN Doc. A/40/53 (1985), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/40/61.

⁹ Islamic Conference Organisation, *Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism*, Article 1.2. www.oic-cdpu.org/en/getdoc/?did=13ç

belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zayıflatmak, yıkmak, ele geçirmek, temel hak ve özgürlükleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi ve kişilerce girilecek her türlü eylem şeklinde tanımlamıştır¹⁰. Tüm bu tanımlardan hareketle terörizmi, siyasi, ideolojik veya ekonomik birtakım hedeflere ulaşmak, hükümeti ve toplumu sindirmek amacıyla şiddet tekniklerini kullanarak toplum üzerinde korku, yıldırma, baskı, çaresizlik gibi olumsuz duygular uyandırmak ve bunu sürdürmek suretiyle gerçekleştirilen eylemler bütünü olarak tanımlamak mümkündür.

Bu doğrultuda terör eylemlerinin amaçlarını da kısaca; mevcut yönetimin otoritesini sarsmak, kendinden taraf olmayanları korkutmak, sindirmek, varlığından haberdar etmek, sesini duyurarak gücünü göstermek, taraftarlarına moral sağlamak, devleti halka baskı oluşturmaya zorlamak, örgüt üyelerini eğitmek, örgüt üyeleri üzerinde otorite kurarak disiplin sağlamak, karmaşa ortamı yaratarak dikkat çekmek şeklinde sıralamak mümkündür¹¹.

Terör, siyasi, sosyal, ideolojik, psikolojik, dini, sosyo-ekonomik, kültürel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin, ülkenin içerisinde bir kesimin, bölgenin az gelişmiş olması, eşitsizlik hissi, yoksulluk, eğitim eksikliği, demografik yapı, gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik, hükümetin yetersiz kalışı, hükümet otoritesinin bazı grupların çıkarları için kullanılması, siyasi partilerin sahip olduğu ideolojiler arasındaki mesafenin fazla oluşu ve bu sebepten çekişmelerin çatışmaya dönüşmesi, rejimin oturmamış olması, siyasi talep ve düşüncelerin ifade edilememesi, toplum beklentilerinin yasal yollardan elde edilememesi, sosyal yapıdaki değişim ve dönüşümler, bir kesimin aidiyet ihtiyacının karşılanamaması, toplumsal çevre tarafından dışlanma gibi sebepler terörü tetikleyebilmektedir¹².

Modern anlamıyla terör ilk olarak Fransız Devrimi'nden sonra Jakoben yönetimi sırasında devrimcilerin iç düşmanlara karşı yürüttüğü eylemleri, hükümetin baskı ve infazlarını kapsayan siyasi bir terim olarak literatüre gir-

¹⁰ "Terörle Mücadele Kanunu (3713 S.K.)", *Resmî Gazete*, 20843 (Nisan 1991): 1, http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf

¹¹ Mine Saran ve Selin Bitirim, "Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* 1, s. 2 (2010): 91-92.

¹² Edward Newman, "Exploring the "Root Causes" of Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism* 29, no.8 (2006): 752, <https://doi.org/10.1080/10576100600704069>; Türkiye Barolar Birliği, *Türkiye ve Terörizm* (Ankara: TBB Yayınları, 2006), 142-143; Daniel Byman, "The Logic of Ethnic Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism* 21, no.2 (1998): 150-153, <https://doi.org/10.1080/10576109808436060>.

miştir¹³. Soğuk Savaş döneminde iki süper gücün kullandığı bir savaş yöntemi olarak kendini gösteren terör, sonrasında Ortadoğu'da İsrail-Filistin, Avrupa'da İngiltere-IRA, İspanya-ETA ve hatta Türkiye-PKK arasında ayrılıkçı çatışmalar şeklinde ortaya çıkmıştır¹⁴. Teknoloji ve kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmelerle birlikte terör bambaşka bir boyut kazanmıştır. Özetle, Sanayi Devrimi, teknoloji, ulaşım ve iletişimde yaşanan gelişmelerle birlikte önceleri yerel düzeyde olan terör, süreç içerisinde bölgesel ve küresel alana yayılmış, 20.yüzyıldan itibaren siyasi gelişmelerde de belirleyici unsurlardan biri olmaya başlamıştır.

1.2. Dış Politika Aracı Olarak Terör

Dünya Savaşları sonrasında, savaşın yıkıcılığının, maliyetinin fark edilmesi ve Soğuk Savaş süresince klasik anlamda savaşın dönüşüm geçirilmesiyle ABD ve Sovyetler silahlı çatışmalara girmek yerine aracı kişi, grup, örgüt ve devletleri vekil aktör veya aracı gibi kullanmıştır. Bu aktörlere askeri destek sağlamak, onların aracılığıyla gizli operasyonlar yürütmek gibi dolaylı yöntemlere başvurmuşlardır. Literatürde "vekâlet savaşları" olarak geçen bu durum, geleneksel anlamda savaşın yıkım gücünün anlaşılması, üçüncü dünya ülkeleri kavramının ortaya çıkması gibi gelişmelerle yeni dünya düzeninde devletler tarafından bir dış politika aracı, strateji ve taktik olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Soğuk Savaş döneminde sıkça kullanılan vekâlet savaşlarında devletler birbirleriyle genellikle başka aktörleri kullanarak, kullanmakla tehdit ederek dolaylı olarak savaşmaktadırlar. Muhalif gruplar, gerilla savaşçıları ve terör örgütleri de vekil olarak kullanılan aktörler olarak öne çıkmaktadır. Ancak uluslararası alanda suç sayıldığı için genellikle devletler vekilleri desteklediklerini inkâr etmektedir.

Devletlerin özellikle strateji, çıkar ve amaçları doğrultusunda diğer devletin terörist kabul ettiği gruplara destek verdiği görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, ortak tanım sorununun etkisiyle devletlerin terör örgütü listelerinin farklı olmasıdır. Örneğin, ABD Suriye'de küresel terörle mücadele kapsamında DAES'e karşı taktiksel olarak, Türkiye tarafından terör örgütü olarak listelenen PYD'nin silahlı kolu YPG'ye silah yardımı gibi desteklerde

¹³ Crenshaw, "The Cause of Terrorism", 380.

¹⁴ Cemile Arıkoğlu Ündüçü, "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi* 2, s.1 (2011): 9-10.

bulunmaktadır¹⁵. Bu durum Türkiye açısından rahatsızlıkla karşılanmış ve tehlikeli bulunmuştur. Hatta Türkiye ve Amerika arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur¹⁶.

Tarih boyunca devletlerin birtakım silahlı ayrılıkçı hareketleri, milisleri, örgütleri dolaylı veya doğrudan desteklediği örnekler görülmektedir. Hangi sebeple olursa olsun devletlerin sağladıkları eğitim, istihbarat, lojistik, para gibi maddi, manevi yardımlar sebebiyle terörizmin bu hali yıkıcı ve tehlikelidir. Bu durum hem devletlerarasında çatışmaları tetiklemekte hem de mağdur devleti maddi, manevi ve askerî açıdan zarara uğratmaktadır.

Literatüre bakıldığında devletlerin, terör hareketlerini destekleyerek diğer devleti zarara uğratmasını açıklarken iki temel neden üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunlar; araçsal nedenler ve etkili-ciddi nedenler olarak öne çıkmaktadır. Araçsal nedenler; siyasi avantajlar, ekonomik kazançlar, stratejik hesaplar, prestij kaygısı, iç nedenler veya uluslararası nüfuz kaygısı gibi sebeplerdir¹⁷. Etkili-ciddi nedenlerse; etnik kimlik, ideoloji, dinin yanı sıra haksızlığa uğrama hissi, insani kaygılar, ırksal-kültürel yakınlık, ayrılıkçı liderlere duyulan kişisel sempati, yayılmacılık düşüncesi gibi sebeplerdir. Ayrılıkçı hareketlere verilen destekse bu ikisinin karması şeklindedir¹⁸.

Bu noktada ayrılıkçı hareket ve terörizm arasındaki ilişkiye değinmek gerekmektedir. Özellikle kendi kaderini tayin etme hareketi olarak ayrılıkçılık, devletleri toprak bütünlüğünü tehdit etme, merkezi otoritesini sarsma, hükümetin meşruiyetini sorgulatma noktasına kadar götürebilir. Ayrılıkçılık basitçe kültürel ve siyasi hak taleplerinden bölgesel bağımsızlık mücadelelerine kadar gidebilen iddiaları kapsayan genellikle etno-milliyetçi kimliğe dayanan bir özerklik belirleme hareketidir. Ayrılıkçı hareketler, tarihe bakıldığında kendilerini genellikle etnik ve dini kökende göstermiştir. Bazı ayrılıkçı hareketler taleplerini ve amaçlarını barışçıl yollarla buldukları topluma duyurmaya çalışırken, bazıları şiddet kullanımı ve korkutma yolunu seçip terörizme başvurarak amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. İrlanda'da İrlanda

¹⁵ Hikmet Durgun, "ABD'den YPG'ye Rakka Operasyonu Öncesi Silah Yardımı", *Sputnik News*, 9 Mayıs 2017, <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201705091028395188-abd-ypg-rakka-oncesi-silah-yardimi/>

¹⁶ "Tension Rise Between Turkey, US along Syria Border", *The Washington Post*, 29 April 2017. https://www.washingtonpost.com/world/tensions-rise-between-turkey-united-states-along-syrian-border/2017/04/29/89239e74-2d2a-11e7-a616-d7c8a68c1a66_story.html

¹⁷ Robin Hingham, ed., *Civil Wars in the Twentieth Century* (Lexington: University of Kentucky Press, 1972), 208; Joseph Rothschild, *Ethnopolitics: A Conceptual Approach* (New York: Columbia University Press, 1981), 185-187.

¹⁸ Astri Suhrke ve L. Garner Noble, *Ethnic Conflict and International Relations* (New York: Praeger, 1977), 17.

Cumhuriyet Ordusu (IRA), İspanya’da Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA), Kanada’da Quebec Kurtuluş Cephesi (FLQ) gibi ayrılıkçı hareketler amaçlarına ulaşmak için terör yolunu seçerken, 1965’te Singapur’un Malezya’dan ayrılması, 1867’de Macaristan’ın Avusturya’dan ayrılması, 1905’te Norveç’in İsveç’ten ayrılması barışçıl yollarla gerçekleşmiştir¹⁹. Terörizm ayrılıkçı hareketlerde taktik olarak kullanılsa da her ayrılıkçı grubu terörist olarak ele almak doğru olmayacaktır.

Devletlerin başka devletlerdeki ayrılıkçı hareketlere verdikleri destek somut veya siyasal-diplomatik destek olarak karşımıza çıkmaktadır. Somut destek; para, gıda, silah, patlayıcı madde, uçak, askeri malzemeler, nakliye araçları, yakıt, ilaç; iletişim, medya, sosyal medya ve diğer ağlar; askeri eğitim, üs, askeri personel, danışman desteği, sığınak ve iltica gibi ayrılıkçı hareketlerin faaliyet gösterdiği toprakların içinde veya dışında yardımlar, silahlı birimlere doğrudan yapılan askeri yardım, askeri müdahale şeklindedir. Basit ilişkilerden başlayıp, insani yardımı kapsayan ilişkilere varan destek düşük ölçekli; operasyonlar, sığınma için üs temin etmek, mali yardım, iletişim araçları sağlamak gibi yardımlar orta ölçekli; danışman temini, silah yardımı, askeri personel yardımı, sınır çatışmaları gibi doğrudan silahlı çatışma, askeri müdahale hatta devletlerarası savaşa kadar devam eden desteklerse yüksek ölçekli destek veya müdahale olarak tanımlanmaktadır²⁰. Siyasal-diplomatik destekse, hükümetlerin beyanları, hükümetler arası örgütlerin destekleri, diplomatik baskılar, ayrılıkçıları veya onların davalarını destekleyici kampanyalar, resmi veya fiili diplomatik tanımadır. Siyasal desteğin dereceleri, durumla ilgilenildiğiyle alakalı sözlü açıklamalar, bölgesel uluslararası örgütlerin barış görüşmeleri için çağrıda bulunması, ucu açık veya sonu ayrılıkçı hareketler için self-determinasyon hakkını doğuracak şekilde barış görüşmesi çağrısında bulunulması, ayrılıkçı hareketin meşruiyetinin tanınması şeklindedir²¹.

Silahlı milislere, terörize olmuş ayrılıkçı gruplara, terörist hareketlere destek veren ülkeler, genellikle siyasal, ekonomik veya farklı araçsal güdülerle hareket etmektedir. Ülkelerin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulan BM kuruluş tüzüğüne 2. maddesinde hiçbir devlet veya uluslararası hükümetler

¹⁹ Elena Pokalova, “Framing Separatism as Terrorism: Lessons from Kosova”, *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 5 (2010): 429.

²⁰ Bertil Duner, “The Many Pronged Spear: External Military Intervention in Civil Wars in the 1970s”, *Journal of Peace Research* 20, no. 1 (1983): 61.

²¹ Hamit Ersoy, “Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm”, *Polis Bilimleri Dergisi* 4, s. 3-4 (2002): 23.

arası örgüt, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne tehdit oluşturan hiçbir gruba, örgüte destek veremez, iç işlerine müdahalede bulunamaz ifadesi yer almaktadır²².

1.2.1. Karşı Önlemler

Terörizmin, BM özelinde devletlerin siyasi amaçları, bağımsızlık mücadeleleri, self-determinasyon hakkının sınırlarının belirsiz oluşu dolayısıyla ortak bir tanımı bulunmamaktadır²³. Ancak birtakım sözleşme ve protokoller vasıtasıyla terörle mücadele edilmeye çalışılmaktadır. BM Antlaşmasının 2/4. maddesiyle, kuvvet kullanımı dışında kuvvet kullanma tehdidi de yasaklanmış, devletlerin hangi şartlar altında kuvvet kullanabileceği düzenlenmiştir²⁴. Silahlı saldırı boyutuna ulaşmayan ve Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası barış ve güven ortamını tehdit eden eylem olarak nitelendirilmeyen terörist saldırılarda, saldırıdan mağdur olan devlet kuvvet kullanımını içeren karşı tedbirlere başvurabilmektedir²⁵. Karşı önlemler, diğer devletlerden gelen saldırıyı savuşturmaktan çok, düzenin korunmasına yönelik ve devletin egemenlik hakkına dayanan kuvvet kullanımını içermektedir²⁶.

Uluslararası Adalet Divanı, kabul edilebilir karşı önlemleri birtakım şartlara bağlamıştır. Buna göre; karşı önlem hukuka aykırı eylemle orantılı olmalıdır. Diğer devletin daha önceden gerçekleştirdiği uluslararası hukuka aykırı eyleme cevaben gerçekleştirilmeli, doğrudan söz konusu devlete yöneltilmelidir. Mağdur devlet hukuka aykırı eylemi gerçekleştiren devletin söz konusu haksız eylemi sonlandırmasını veya eylemi tazmin etmesini talep etmelidir. Aykırı eylemden sorumlu devletin uluslararası hukukun öngörümü olduğu yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamaya yönelik olması gerekmektedir²⁷.

Devletlerin egemenlik hakları uluslararası antlaşmalar tarafından güvence altına alınmıştır ve uluslararası siyasette, devletlerin egemen eşitlik

²² Birleşmiş Milletler, *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü* (Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2006), 6-7.

²³ United Nations Counter-Terrorism Executive Directorate, *Frequently asked questions about UN efforts to combat terrorism*, January 2005. https://www.un.org/News/dh/infocus/terrorism/CTED_FAQs.pdf

²⁴ Seha L. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 2. bs. (Ankara: AÜSBF Yayınları, 1979), 232-234.

²⁵ H. Sertaç Başeren, *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003), 56.

²⁶ Başeren, *Uluslararası Hukukta*, 146-148.

²⁷ Davis Brown, "Use of Force Against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defense and Other Responses", *Cardozo J. Int'l & Comp. L.* 11 (2003): 46.

ilkesi gereğince birbirlerinin iç ve dış işlerine müdahale etmemesi gerekmektedir²⁸. BM uluslararası güvenlik ve barışı sağlamak amacıyla devletlerin birbirlerine müdahale etmesini birtakım maddelerle caydırmayı amaçlamış, olası çatışmaların çözümü içinse yapılabilecek müdahale şekillerini ele almıştır. Bunlar: taraflar arasında herhangi bir uyuşmazlık çıkmasını, herhangi bir uyuşmazlık varsa bunun çatışmaya dönüşmesini ve yayılmasını engellemeyi hedefleyen önleyici diplomasi; çatışmaları sona erdirme amacıyla yapılan arabuluculuk ve müzakereleri içeren barış yapma; tarafların onayıyla BM'nin birimlerini çatışma bölgesine konuşlandırmasını içeren barış koruma ve iki taraf arasında güven ve karşılıklı ilişkileri yeniden tahsis etmeyi hedefleyen barışın tesis edilmesi şeklindedir²⁹.

Terörle mücadele konusunda uluslararası hukuk uyuşmazlıkların çözümünde devletlerin öncelikle barışçı yollara başvurması gerektiği üzerinde durmaktadır³⁰. BM Antlaşmasının VII. Bölümünde devletlerarasında barışın tehdidi, bozulması ve saldırı eylemi gerçekleşmesi durumunda alınacak önlemler düzenlenmektedir. Güvenlik Konseyi 39. madde uyarınca öncelikle uluslararası barışın bozulduğu, tehdit edildiği veya herhangi bir saldırı eyleminin olup olmadığına dair durum tespiti yapılmalıdır. Durumun daha kötüye gitmesinin önüne geçmek için 40. madde uyarınca bir takım geçici önlemlere başvurulmalıdır. Durum tespiti ardından hala uluslararası barış tehdit eden bir durum varsa 41. madde kapsamında uluslararası barışın korunması ve tehdidin giderilmesi için zorlayıcı tedbirlere başvurulmalıdır.

Uluslararası hukukun öngördüğü zorlayıcı tedbirler barışçıl yollar kapsamında; uluslararası alanda iş birliğinin geliştirilmesi, iç hukuk kapsamında cezai yargılama sisteminin devreye sokulması, terörizmin sorumlularının uluslararası bir mahkemede yargılanması, terörizme karşı ortak bir mücadele oluşturulabilmesi gayesiyle anlaşmalar yapılması, suçluların iadesinin sağlanması, terörü destekleyen devletlere karşı siyasi, ekonomik ve diplomatik yolların kullanılması, yaptırım ve ambargo uygulanması şeklindedir³¹. Barışçıl yolların etkisiz kaldığı durumlarda, uluslararası hukuk devletlerin

²⁸ Derek Croxton, "The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty", *The International History Review* 21, no. 3 (1999): 569-572.

²⁹ "United Nations Today: Uluslararası Barış ve Güvenlik", *Birleşmiş Milletler*, Erişim 1 Haziran 2017, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>

³⁰ Birleşmiş Milletler, "VI. Bölüm: Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi", *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü* (Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2006), 19-22.

³¹ Birleşmiş Milletler, "VII. Bölüm: Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler", *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü* (Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2006), 22-28.

kuvvet kullanmaya dayalı yollara başvurmasının önünü açmıştır. Devletlerin kuvvet kullanma yasağının tek istisnası BM antlaşmasının VII. Bölümü 51. maddesine düzenlenen meşru müdafaa hakkıdır³².

1.2.2. Meşru Müdafaa

BM Antlaşmasının “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Yapılacak Hareket” başlığı altındaki 51. maddesi uyarınca, meşru müdafaa hakkına dayandırılarak kendini savunmak amacıyla gerçekleştirilen kuvvet kullanımı meşru sayılmaktadır³³. 51. maddeye göre³⁴:

“Birleşmiş Milletler Üyelerinden herhangi birinin silahlı bir saldırıya uğraması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, söz konusu üye ülkenin doğal olan bireysel veya ortak meşru savunma hakkına helal getirmez. Üyelerin meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir şekilde etkilemez”.

Bu hakkın söz konusu olması için silahlı bir saldırının gerçekleşmiş olması gerekmektedir, aksi halde saldırı meşru müdafaa hakkını doğurmamaktadır. Mağdur devletlerin bireysel veya müşterek olarak meşru müdafaa hakkı doğal bir haktır. NATO Antlaşmasının 5. maddesinde, antlaşmaya taraf devletlerden birine karşı silahlı bir saldırı olursa, tüm taraflara karşı bir saldırı olduğu kabul edileceğine ve tarafların BM Antlaşması 51. maddede belirtilen meşru müdafaa haklarını bireysel veya müşterek olarak kullanabileceğine ilişkin bir düzenleme mevcuttur³⁵.

Devletlerin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi birtakım şartlara bağlanmıştır; meşru müdafaa hakkı sınırsız bir hak değildir, silahlı saldırı, gereklilik ve aciliyet koşullarında kullanılabilir. Devletlerin, saldırıyı engelleyebilmek için kuvvet kullanımından başka bir çaresi kalmamış olması ve meşru müdafaa hakkı uyarınca kullanılan kuvvetin haksız saldırıyla orantılı olması, aşırı zarar vermemesi gerekmektedir³⁶.

³² Birleşmiş Milletler, “VII. Bölüm”, 27-28.

³³ Murat Saraçlı, “Uluslararası Hukukta Terörizm”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, s. 1-2 (2007): 1069.

³⁴ Birleşmiş Milletler, “VII. Bölüm”, 27-28.

³⁵ North Atlantic Treaty Organization, Madde 5, 4 April 1949, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

³⁶ Saraçlı, “Uluslararası Hukukta”, 1071.

Uluslararası Adalet Divanı 1986 yılına kadar devletlerin meşru müdafaa haklarının ortaya çıkabilmesi için ciddi sayılabilecek bir silahlı saldırının olmasını ön şart olarak belirlemiştir³⁷. Ancak Nikaragua Davasıyla Saldırının Tanımı Kararının 3. maddesinde geçen son iki eylem çerçevesinde³⁸ divan, bir ülke içerisindeki isyancılara, silahlı gruplara silah, lojistik veya yapılan diğer yardımların silahlı saldırı kapsamında olduğunu kabul etmiştir. Divan bu davada, silahlı grupların yaptığı eylemlerin ciddi ağırlıkta olduğunda silahlı saldırı olarak kabul edileceğini ifade etmiş; bir devletin aleyhine düzenli kuvvetlerin gerçekleştirebileceği düzeyde silahlı eylem gerçekleştiren grupların, düzensiz kuvvetlerin, ücretli askerlerin başka devletler tarafından gönderilmesi, böyle bir olaya büyük ölçüde karışması durumunda silahlı saldırının söz konusu olduğuna ve meşru müdafaa hakkının doğacağına karar vermiştir³⁹.

Adalet Divanı 1970'deki kararını, BM Genel Kurulu'nun 2625 sayılı kararında geçen Kuvvet Kullanımı İlkesinin bütününe teamül hukuku kabul etmesine bağlamış; devletlerin başka devlet topraklarında istila için silahlı gruplar organize etmelerini, organize olmaya teşvik etmelerini, başka devletler içerisinde terör eylemlerinde bulunacak gruplar oluşturmalarını, bunları kışkırtmalarını, yardım etmelerini yasaklamıştır. Bu eylemlerde bulunan devletler eylemin boyutları ve etkileri dikkate alınarak silahlı saldırıda bulunmuş olarak kabul edilecektir⁴⁰. Devletlerin doğrudan şiddet eyleminde bulunmadan farklı grupları kullanarak eylemde bulunması, başka devletin siyasi, fiziki, ekonomik yapısını etkilemek niyetiyle gizli faaliyetler yürütmesi, isyancıları desteklemesi, teröristlere yardım etmesi gibi eylemler bu kapsam içinde değerlendirilmektedir⁴¹.

Yine 11 Eylül 2001'de ABD'deki terör saldırıları sonrasında, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1368 ve onu teyit eden 1373 sayılı kararlarda terörist eylemleri önlemek, onları cezalandırmak amacıyla terörist unsurlara verilen dolaylı ve doğrudan her türlü destek yasaklanmış, terörist saldırılardan ciddi şekilde mağdur olan devletlerin teröristleri barındıran, destekleyen, on-

³⁷ International Court of Justice, *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*, Judgment, 1986 I.C.J. Reports 14, (27 June), <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>.

³⁸ Birleşmiş Milletler, *Saldırının (Tecaüzün) Tanımı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3814 Sayılı ve 1974 Tarihli Karar* (Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2002).

³⁹ International Court of Justice, *age*.

⁴⁰ International Court of Justice, *age*.

⁴¹ Anthony Clark Arend, "Responding to Rogue Regimes; From Smart Bombs to Smart Sanctions; International Law and Rogue States: The Failure of the Charter Framework", *New England L. Rev.* 36 (2002): 739.

lara tolerans gösteren başka devletlere karşı kuvvet kullanmalarını meşru müdafaa hakkına dayandırmalarının önü açılmıştır⁴².

Meşru müdafaa hakkının gündeme geldiği dönemde uluslararası terör yaygın olmadığı için bu hak, devletlerarasındaki çatışmalar, silahlı saldırılar düşünülerek kaleme alınmıştır. Ancak uluslararası sistemin ve siyasetin değişmesiyle terörist kişi ve grupların gerçekleştirdiği eylemler de uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye başlamıştır. Bu durum BM Antlaşmasının 51. maddesinin yeniden yorumlanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim uluslararası uygulamaya bakıldığında terörist eylemlerin 51. madde kapsamında silahlı bir saldırı olarak yorumlanarak meşru savunma hakkını doğuran eylemler içerisinde ele alınmaya başladığı görülmektedir.

1.3. Dış Politikada Belirleyici Olarak Terör

Terör sebebiyle ortaya çıkan sonuçlar devletlerin iç ve dış politikalarını, bu doğrultuda belirlemelerine neden olmaktadır. Terörizm tehdidi altında olan devletlerin pek çoğu terörizmle mücadele amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmakta, terör eylemlerinin toplumda yarattığı psikolojik, sosyal sorunlara çözüm aramakta, maddi manevi kaynaklarının büyük kısmını buna ayırmakta, savunma sanayine yatırımlar yapmaktadır. Devletlerin terörizmle ilgili tutumları devletlerarasındaki ilişkileri de şekillendirmektedir. Örneğin, 11 Eylül sonrasında ABD iç ve dış politikasında çeşitli düzenlemele- re gitmiş, uluslararası alanda ilişkilerini bu doğrultuda tekrar şekillendirmiştir. Terörün görünürlüğünün artmasıyla, uluslararası toplumun da özellikle teröre destek verdiği düşünülen devletlere karşı baskısı artmıştır. Bu durum devletleri, terörle mücadelede uluslararası örgütlerle ve diğer devletlerle iş birliği yapmaya itmiştir⁴³.

Terörist unsurlara destek verme uluslararası hukukta yasaklanmış olsa da terörün ortak bir tanımının olmayışı, özellikle etnik ve dini kökenli terörizmi gerçekleştiren gruplarla ilgili devletlerin bu gruplara ve ideolojilerine olan bakış açılarının farklı olması gibi unsurlar uluslararası hukukta bir açık yaratmaktadır. Dolayısıyla teröre doğrudan veya dolaylı destek verdiği ithamıyla karşılaşan devletlerin bu ithamları kabul etmedikleri, aksine destekleri grupları terör örgütü olarak değil direniş, özgürlük hareketi olarak ele aldık-

⁴² United Nations, *United Nations Security Council General Resolution 1368*, S/RES/1368 (12 September 2001). https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368%20%282001%29; United Nations, *United Nations Security Council General Resolution 1373*, S/RES/1373 (28 September 2001). https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf

⁴³ Ahmet H. Topal, "Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma" (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004), 40.

ları görülmektedir. Genellikle bir terörist grubun siyasi hedef ve süreçleri bir ülkenin çıkarlarına uyduğunda söz konusu ülke bu tip grupları özgürlük savaşçısı olarak ele almaktadırlar. Dahası dünya geneline bakıldığında terörist gruplar ele alınırken bile hükümetlerin ne yazık ki **“benim teröristim, senin teröristin”** ayrımında oldukları görülmektedir. Bu yaklaşım terörle mücadelenin de önündeki engellerden biridir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki nihai hedefleri meşru olsa bile sivilleri kasten hedef alan bir örgüt en nihayetinde terörist bir örgüttür⁴⁴.

Örneğin, Lübnan’da siyasi olarak etkinlik gösteren Hizbullah bazı ülkeler tarafından terör örgütü olarak ele alınmazken, Kanada, Mısır, İsrail, Birleşik Krallık, ABD gibi ülkeler ve Körfez İş Birliği Konseyi, Arap Birliği (Lübnan ve Irak çekince koymuştur) gibi oluşumlar tarafından terörist gruplar listesine alınmıştır⁴⁵. Öte yandan siyasi, dini ve ideolojik olarak Hizbullah’la çıkarları örtüşen İran gibi devletlerin de Hizbullah’a kuruluşundan beri eğitim, silah, patlayıcı ve parasal destek sağladığı öne sürülmektedir⁴⁶. Dolayısıyla İran, Hizbullah ve benzeri grupları terör örgütü olarak değerlendiren devletler tarafından sıkça terörizme destek vermekle suçlanmakta; bu doğrultuda devletlerin ambargo ve yaptırımlarıyla karşı karşıya kalmaktadır⁴⁷. Bu tür durumlarda devletler destek verdikleri grupları terör örgütü kabul etmedikleri için genellikle teröre destek verdiklerine dair ithamları reddetme eğilimindedir.

Başka bir örnek; ABD, PKK’yı terör örgütleri listesinde ele alırken, PKK’nın Irak ve Suriye kolu YPG/PYD gibi grupları özgürlük savaşçısı hatta DAEŞ karşısında müttefik olarak ele almaktadır⁴⁸. Özellikle DAEŞ’le müca-

⁴⁴ Boaz Ganor, “Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist another Man’s Freedom Fighter?”, *Police Practice and Research: An International Journal* 3, no. 4 (2002): 288-289.

⁴⁵ “Currently Listed Entities”, Government of Canada Public Safety Canada, Erişim 15 Mayıs 2017, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrnt/cntr-trrrsm/lstd-ntts/crmt-lstd-ntts-en.aspx>; “Foreign Terrorist Organizations”, U.S. Department of State, Erişim 15 Mayıs 2017, <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>; “List of Terrorist Organizations and Individuals”, Israeli Ministry of Justice the Designated Non-Financial Business and Profession Supervisor, Erişim 15 Mayıs 2017, <https://www.justice.gov.il/En/Units/FBPS/DNFBPDuties/Pages/List-of-Terrorist-Organizations-and-Individuals.aspx>; Hizbullah ‘Terör Örgütü’ İlan Edildi”, *Aljazeera*, 11 Mart 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hizbullah-teror-orgutu-ilan-edildi>.

⁴⁶ Gregory Travalio, “Terrorism, International Law, and Use of Military Force”, *Wis. Int’l L. J.* 18 (2000): 150.

⁴⁷ “U.S. Hits Iran With New Sanctions for Ballistic Missile Test, Terrorism Sponsorship”, *NBC News*, 2 February 2017, <https://www.nbcnews.com/news/us-news/u-s-hits-iran-new-sanctions-testing-ballistic-missile-n716386>; “Embargo and Sanctions on Iran”, Government of United Kingdom, last updated 18 January 2016, <https://www.gov.uk/guidance/sanctions-on-iran>; “Iran’s Record In Supporting Terrorism and Extremism”, The Embassy of the Saudi Arabia, 19 January 2016, <https://www.saudiembassy.net/press-release/irans-record-supporting-terrorism-and-extremism>.

⁴⁸ Nihat Ali Özcan, “PYD Terörist mi? Özgürlük Savaşçısı mı?”, *Aljazeera Türk*, 29 Eylül 2015, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/pyd-terorist-mi-ozguruluk-savascisi-mi>

delede bazı yabancı yayın organlarının PKK'nın Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren kolu olan YPG/PYD gibi örgütleri DAES'e karşı en etkili güç olarak tanımladıkları görülmektedir⁴⁹. Suriye konusunda ABD'yle müttefik olan Türkiye, müttefikinin bu tutumundan son derece mağdur ve rahatsız hissetmekte; dış politikasında adımlarını buna göre belirlemeye çalışmaktadır. Öte yandan BMGK'ya bağlı Golan'daki BM gözlemcileri 2014 yılında yayınladıkları raporda İsrail'in bazı terör örgütü militanları ve bazı Suriyeli isyancılarla malzeme alışverişi olduğunu ve siviller dışında teröristlerin de İsrail hastanelerinde tedavi olduğunu belirtmiştir⁵⁰. Bu durum uluslararası alanda da tepki çekmiştir.

Şayet bir devletin mağdur olduğu terör örgütlerine dışarıdan destek bulunuyorsa, mağdur devletlerin teröre destek veren ülkelere karşı politikalarını sertleştirmeleri, caydırıcı birtakım politikalar uygulamaları gerekmektedir, bunların etkisiz kaldığı durumlardaysa uluslararası örgütler veya diğer devletlerle iş birliği yaparak birlikte hareket etmesi gerekebilmektedir. Uluslararası örgütlerin ve devletlerin terörizme karşı duyarlılığının artmasıyla terörizm konusunda devletler birbirleriyle istihbarat alışverişleri ve iş birlikleri yapmaya başlamıştır. Örneğin Türkiye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği ASALA'yla mücadelede, İsrail ve Türkiye'nin güvenlik alanındaki iş birliği kapsamında İsrail'in paylaştığı bilgi ve belge istihbaratı önemli bir yere sahiptir⁵¹. Yine 1998'de Türkiye ve Suriye arasındaki Öcalan krizinde, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum Türkiye'yi diğer ülkelerle iş birliği yapmaya itmiştir ve bu iş birliği sonucunda başarılı bir operasyonla Öcalan yakalanmıştır⁵².

Bunun dışında son zamanlarda küresel bir problem haline gelen DAES'le mücadele için Irak, İran, Rusya ve Esad rejimi 2015 yılında bir koalisyon kurmuştur. Özellikle Irak-Suriye hattında faaliyet gösteren DAES hücreleriyle ilgili istihbarat paylaşımlarında bulunarak örgütle mücadele etmeye çalış-

⁴⁹ "Turkey v Syria's Kurds v Islamic State", *BBC News*, 23 Ağustos 2016, <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-33690060>.

⁵⁰ United Nations Security Council, "Monthly Forecast December 2014", *Security Council Report*, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/2014_12_forecast.pdf

⁵¹ Mensur Akgün, Sabiha Senyücel Gündoğar, ve Aybars Görgülü, "Politics in Troubled Times: Israel-Turkey Relations", *TESEV Foreign Policy Programme* (Aralık 2014). http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Politics_In_Troubled_Times_Israel_Turkey_Relations.pdf; Ali Akel, "İsrail'in Bekaa operasyonu ASALA'nın sonunu getirdi", *Yeni Şafak*, 22 Şubat 2008, <https://www.yenisafak.com/dunya/israilin-bekaa-operasyonu-asalanin-sonunu-getirdi-101445>.

⁵² Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008).

maktadırlar⁵³. Aynı dönemde ABD önderliğinde başta yaklaşık on beş ülkenin katıldığı DAES Karşıtı Koalisyon kurulmuştur. Bu koalisyonun amacı DAES'e karşı savaşan gruplara askeri danışmanlık, insani yardım gibi destek sağlamak ve istihbarat alışverişinde bulunarak DAES'in sonunu getirmektir. Görüldüğü gibi son derece önemli olan terör konusu, zaman zaman ülkelerin iş birliklerini bu doğrultuda kurmalarına neden olmaktadır.

2. 1979-1990 Öcalan Sorunu Perspektifinde Türkiye-Suriye İlişkileri

2.1. Türkiye, Bölücü Terör ve PKK

Türkiye özellikle etnik köken ayrımcılığına ve milliyetçiliğe dayanan, amacı belli bir bölgeyi bağlı olduğu ülkeden kopararak bağımsızlık kazandırmak olan, ayrılıkçı bölücü terörle, kuruluşundan bu yana mücadele etmektedir. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra birçok terör örgütü ve terör eylemiyle karşı karşıya kalmıştır. 1960 ve 1970'li yıllarda sol ideolojinin ivme kazanmasıyla Türkiye, THKP-C, THKO, TIKKO, DEV-GENÇ, DEV-SOL gibi pek çok bölücü, aşırı sol terör örgütüyle mücadele etmiştir. 1980'lerde askeri rejim döneminde Kürtçe konuşmanın, haberleşmenin, yazışmanın yasaklanmasının da etkisiyle Türkiye yeni bir etnik terör sorunuyla karşı karşıya kalmıştır⁵⁴. Türkiye'nin en fazla mücadele ettiği ayrılıkçı terör örgütü, PKK (Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkerên Kürdistan) bu örgütlerden biridir. PKK, Marksist-Leninist ideoloji ve Kürt milliyetçiliğinin ağır bastığı bir temelde kurulmuştur. Örgütün temel amacı Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini Türkiye'den ayırarak bağımsız bir Kürt devleti kurmaktır, bu emellerini gerçeğe dönüştürmek içinse silahlı propaganda uygulamaktadırlar. Temelleri, 1974 yılında Abdullah Öcalan ve arkadaşlarının Ankara'da yaptığı bir toplantıda atılmıştır. Örgütün resmi olarak kuruluşu 1978 yılında Diyarbakır'da gerçekleştirilen bir toplantıda olmuştur. PKK büyük oranda Türkiye'de etkinlik gösterse de Suriye, Irak, İran ve Batı Avrupa'da da varlık göstermektedir⁵⁵.

Tarih boyunca gerek Türkiye'yle çatışan çıkar ve amaçları, gerek siyasi, ideolojik bakış açıları sebebiyle bazı devletlerin Türkiye'deki yasadışı şiddet kullanan ayrılıkçı gruplara destek verdiği görülmüştür. İran, Ermenistan,

⁵³ "İŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon", *Sputnik Türkiye*, 29 Ocak 2016, <https://tr.sputniknews.com/infografik/201601291020526683-ISID-ABD-koalisyon-Suriye-Irak/>

⁵⁴ Metin Heper, *Devlet ve Kürtler* (İstanbul: Doğan Kitap Yayın, 2008), 195.

⁵⁵ Elif Çalışkan Polat, *PKK Terör Örgütüne Dış Destek: Dönemsel Çerçeve Analizler* (İstanbul: Çatı Yayınları, 2013).

Suriye, Yunanistan gibi komşu birçok devlet, kendi çıkarları ve politikaları sebebiyle bu grupları Türkiye aleyhinde kullanmıştır⁵⁶. Özellikle ülkemizde hala tam çözüme kavuşamamış olan Kürt sorunu ve PKK terör örgütü, Türkiye'yle çıkarları çatışan ülkeler tarafından araçsallaştırılmaktadır. Son 30 senelik zaman dilimi içerisinde çıkarları örtüştüğü doğrultuda ABD, Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, Kıbrıs Rum Kesimi gibi pek çok devlet açıkça veya gizli olarak örgüte zaman zaman ekonomik, siyasi, sosyal, lojistik, manevi destek sağlamış, Türkiye'den kaçan örgüt üyelerine sığınma hakkı vermiş, kendi topraklarında örgütlenmelerine ve gösteri yapmalarına göz yummuş, topraklarında dernek ve vakıf açmalarına izin vermiş, PKK ve Kürt sorununu Türkiye'ye karşı bir koz ve dış politika aracı olarak kullanmışlardır⁵⁷. En uzun sınır komşumuz olan Suriye de Türkiye'yle arasındaki su ve benzeri sorunlara karşılık, Türkiye aleyhinde PKK gibi ayrılıkçı terör örgütlerini desteklemektedir. Hatta öyle ki ABD Dış İşleri Bakanlığının terörizme devlet desteği sağlayan ülkeler listesinde 1979 yılından beri Suriye ilk sıralarda yer almaktadır⁵⁸.

2.2. Türkiye-Suriye İlişkileri ve PKK

Türkiye-Suriye arasındaki problemler ve çıkar çatışmaları Suriye bağımsızlığına kavuştuğu andan bu yana sürmektedir. Nüfusu Arap ve Türklerden oluşan Hatay sorunuyla başlayan sınır sorunları; Lozan Antlaşması'ndan beri süregelen sınırları aşan suların paylaşımı konusu iki ülke arasındaki temel problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. 1970'lerde Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) nedeniyle Asi ve Fırat nehirlerinden kaynaklanan su sorunu tekrar gündeme gelmiştir. Son olarak Suriye, 1979 yılında kendi topraklarına sığınan Öcalan ve PKK kozunu, Türkiye'yle arasındaki çıkar çatışmasında kendini avantajlı konuma getirmek için kullanmak istemiş, bu amaçla PKK'ya destek vererek Türkiye'yi zayıflatmak ve kendi içerisindeki istikrarını bozmayı hedeflemiştir⁵⁹.

Körfez krizi sonrasında Suriye'nin ayrılıkçı radikal sol gruplara verdiği destek açıkça ortaya çıkmıştır. Körfez krizi esnasında Lübnan üzerinde keşif

⁵⁶ Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, *Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehditinin Analizi ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme* (İstanbul, 2008), 1-2.

⁵⁷ Selahattin Gürel, "Türkiye'de Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 2, s.1 (2016): 41-43.

⁵⁸ "State Sponsors of Terrorism", U.S. Department of State, Erişim 1 Nisan 2017, <https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm>.

⁵⁹ Cezmi Yurtsever, "PKK ve Terör Silahı", *Avrasya Dosyası* 2, s. 3 (1995): 129.

uçuşu yapan CIA'ya ait uydular tarafından Lübnan'ın Suriye kontrolündeki Bekaa Vadisinde çekilen Dev-Sol yazılı pankartların da bulunduğu eğitim kamplarının görüntüleri, Suriye'nin PKK ve benzeri radikal terör örgütlerine verdiği desteğin kanıtı olmuştur. Suriye daha önce de 1970 ve 1980'li yıllarda, etnik ayrılıkçı terör örgütü ASALA'nın Beka Vadisi'nde eğitim kampları kurmalarına göz yummuş ve örgüte yardımda bulunmuştur⁶⁰. 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali esnasında ASALA gibi örgütlere yapılan müdahale sonrasında, Türkiye için önemli belgelere ulaşılmıştır. Bu belgelerde, ASALA-PKK ilişkisine değinilmesinin yanı sıra Sovyetler Birliği, Libya, Suriye gibi ülkelerin örgüte para ve silah desteği sağladığı ortaya çıkmıştır. Bu durum CIA'in yıllar sonra açıklanan belgelerinde de yerini almıştır⁶¹.

PKK'nın ideolojik lideri Abdullah Öcalan, 1979'da Türkiye'de eylem alanlarının kısıtlanması nedeniyle savundukları ideoloji ve amacı daha iyi yaymak için eğitim kamplarının kurulması gibi gerekçelerle Suriye'ye yerleşmiştir. Türkiye'deki darbe dönemi boyunca Öcalan, örgütü Suriye'den yönetmiş; örgütün yeniden yapılandırılması için uğraşmıştır. Suriye hem örgütün liderine kucak açmış hem de örgüte yer, silah ve maddi destek gibi yardımlarda bulunmuştur. 1980'li yılların başında Suriye'nin PKK'ya verdiği destek artınca, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik tehdidin de boyutu artmıştır. Özellikle 1984 sonrasında örgütün Türkiye'deki şiddet eylemleri artmıştır. Türkiye bu süreçte Suriye'yi teröre verdiği desteği çekmesi için defalarca uyarmıştır. Dışişleri Bakanı İltis Türkmen dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in bölücü kişi ve grupların Türkiye aleyhinde sürdürdükleri çalışmaların engellenmesine dair mesajını, Devlet Başkanı Hafız Esad'a bildirmiştir ancak bu talep karşılanmamıştır. Bunun üzerine Evren, Hafız Esad'a iki ülke arasında sınır güvenliğini sağlamayı ve teröristlerin giriş çıkışlarına son vermeyi içeren bir anlaşma yapılmasına dair mektup göndermiştir ve bu talep Esad tarafından olumlu karşılanmıştır⁶². 1985 yılında iki ülke arasında bir Sınır Güvenliği Protokolü imzalanmış olsa da sorun çözülememiştir.

1987'de Özal Suriye'ye ziyarette bulunmuş; Suriye'nin PKK'ya sağladığı kolaylıkların üzerinde durmuştur. Suriye'ye, Öcalan ve PKK militanlarının siyasi mülteci olduklarını öne sürmüş ve iki ülke arasındaki sınırın uzunlu-

⁶⁰ Celalettin Yavuz, *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri* (Ankara: ATO Yayınları, 2005), 380.

⁶¹ Central Intelligence Agency, "The Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia: A Continuing International Threat", *General CIA Reports*. Erişim 20 Mayıs 2017, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP85T00283R000400030009-2.pdf>

⁶² T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Ayın Tarihi*, 25 Şubat 1989, <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1985/subat1985.htm>

ğundan dolayı bazen denetimlerin aksayabildiği argümanını sunmuştur⁶³. 1989'da Başbakan Turgut Özal, Suriye'nin imzalanan protokolün gereklerine uymadığını ve Türkiye'ye karşı takındığı düşmanca tutumu değiştirmedeği takdirde iki ülke arasında herhangi bir iş birliği söz konusu olamayacağını belirtmiştir⁶⁴. 1992'de İçişleri Bakanı İsmet Sezgin Suriye'ye bir ziyarette bulunmuş ziyaret sırasında PKK'ya verilen desteğin kesilmesi talebinde bulunmuştur; Suriye PKK'ya destek verdiği ve Öcalan'ın Suriye'de olduğu iddialarını reddetmiştir⁶⁵. 1993 yılında iki ülke arasında yeni bir güvenlik protokolü imzalanmış; yine istenen sonuç elde edilememiştir. Kasım 1995'te, Türkiye sınırına sızmaya çalışan PKK'lı bir grupla çatışma yaşanmış, PKK'lı grup Suriye sınırına çekilmiştir. Bunun üzerine TSK Suriye sınırını geçerek terörle mücadele kapsamındaki operasyonunu bir süre daha devam ettirmiştir. Bu gerilimin ardından, 1996'da Türkiye Suriye'ye, terörizme verdikleri destek sebebiyle Türkiye'nin zarar gördüğünü ve Suriye'nin PKK terör örgütüne desteğini ve tutumunu terk etmesi gerektiğini, PKK elebaşı Öcalan'ı ve işbirlikçilerini Türkiye'ye iade etmesi gerektiğini beyan eden bir nota göndermiştir⁶⁶. En nihayetinde Suriye'nin terörist unsurlara verdiği desteğin de ispatlanmasının ardından istenen sonuçlar alınamayınca, 1998 yılında kriz zirveye ulaşmıştır.

Öcalan yakalandıktan sonra verdiği ifadede PKK için Suriye'deki eğitim dönemlerinin en verimli zamanlar olduğuna vurgu yapmıştır⁶⁷. Marcus, PKK'yla ilgili Kan ve İnanç adlı çalışmasında, örgütün strateji, eylem ve yaklaşımının Öcalan'ın Suriye'de saklandığı 1983-1995 arasındaki dönemde biçimlenmiş olduğunu belirtmektedir⁶⁸. Türkiye bu süreçte Suriye'yi teröre verdiği desteği geri çekmesi için defalarca uyarmıştır, Suriye'ye sınırları dâhilinde bir terör örgütü, terörist bulunmadığı konusunda diretmiştir. Suriye o dönemde kendi çıkarları doğrultusunda Öcalan'ı sınırlarında barındırdığını saklayarak bir anlamda terörü kendi lehinde ancak Türkiye aleyhinde bir araç olarak kullanmıştır.

⁶³ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, "1980-90: Batı Bloğu Ekseninde Türkiye-2: Ortadoğu'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 135-137.

⁶⁴ Aksu, *Türk Dış Politikasında*, 252.

⁶⁵ Melek Fırat ve Ömer Kürkçüoğlu, "1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye: Ortadoğu'yla İlişkiler", *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 556.

⁶⁶ Murat Yetkin, *Kürt Kapanı: Şam'dan İmralı'ya Öcalan* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004), 38-43.

⁶⁷ "PKK Nasıl Kuruldu ve Güçlendi?", *Aljazeera Türk*, 26 Mart 2013, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/pkk-nasil-kuruldu-ve-guclendi>.

⁶⁸ Aliza Marcus, *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*, çev. Ayten Alkan, 3. bs. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010).

3. 1998 Abdullah Öcalan Krizi ve Türkiye'nin Suriye Politikası⁶⁹

1998'de Türkiye-Suriye arasında Öcalan ve PKK'nın sebep olduğu gerilim zirveye çıkmıştır. 24 Temmuz'daki Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Suriye'nin PKK'ya verdiği destek ele alınmış; toplantıda PKK'ya destek veren ülkelere karşı uygulanacak olası eylem planları üzerinde durulmuştur⁷⁰. İlk olarak Suriye'ye uygulanması düşünülen plan; siyasi, ekonomik, askeri ve diğer konularda ne tür yaptırımların hangi şekilde ve ne zaman uygulanabileceğini içermektedir. Şayet siyasi, ekonomik, askeri tedbirler sonuç vermezse Suriye'ye karşı uygulanmak üzere bir de harekât planı yapılmıştı. Yapılan tartışmaların ardından Türkiye'nin Suriye'ye karşı baskılarını artırdığı ve savaş tehdidinde başvurduğu görülmüştür⁷¹. İki ülke arasındaki temasların istenen sonucu getirmemesinin etkisiyle, 16 Eylül 1998'de Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş "sabrımızı taşırmasınlar" ifadesiyle Türkiye'nin sabırsızlığını belirtmiştir⁷². Ardından 1 Ekim 1998'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel şu sözleriyle Türkiye'nin Suriye kriziyle ilgili tutumunu vurgulamıştır⁷³.

"Suriye, Türkiye'ye karşı açık bir husumet politikası izlemektedir ve PKK terör örgütüne aktif desteğini sürdürmektedir. Tüm uyarılarımıza ve barışçı yaklaşımlarımıza rağmen hasmane tutumundan vazgeçmeyen Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tuttuğumuzu ve sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha dünyaya ilan ediyorum."

Açıklamanın ardından, konuyu takip eden Mısır, İran ve Kuveyt gibi devletler bölgedeki gerilimin artacağına sinyalini alarak Türkiye-Suriye arasında bir uzlaşma sağlayabilmek adına konuyla ilgili görüşlerini bildirmişlerdir. 6 Ekim'de Hüsnü Mübarek'in Dışişleri Bakanı Amr Musa ve Mısır Gizli Servisi'nin başındaki Ömer Süleyman'la, önce Şam'a sonra da Ankara'ya giderek yetkililerle görüşmelerde bulunması krizin dönüm noktalarından biri olmuştur⁷⁴. ABD başkanı Bill Clinton da Süleyman Demirel ve Hafız Esad'a eş

⁶⁹ Daha fazla bilgi için bkzn: Tuncay Özkan, *Operasyon* (İstanbul: Doğan Kitapçılık AŞ, 2000); Yalçın Yelence, *Başlangıçtan Günümüze Ayrılıkçı İsyancılar, PKK ve Şam'dan İmrılı'ya Öcalan Belgeseli: İnfazsız Yargı* (İstanbul: Otopsi Yayınları, 2005); Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008).

⁷⁰ Yetkin, *Kürt Kapanı*, 203-204.

⁷¹ Aksu, *Türk Dış*, 258-259.

⁷² T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Ayın Tarihi*. 16 Eylül 1998. <http://ayintarihi.byegm.gov.tr/turkce/date/1998-09-16>.

⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem XX, Yasama Yılı 4, Birleşim 1, 1 Ekim 1998, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?P4=330&P5=B&PAGE1=1&PAGE2=41.

⁷⁴ Aksu, *Türk Dış*, 255.

zamanlı mektup göndermiştir. Clinton mektuplarında Hafız Esad'a Öcalan'ı teslim edilmesi gerektiğini yazarken, Süleyman Demirel'e de PKK'yla ilgili Türkiye'ye sonuna kadar destek verileceğini ancak Suriye'ye silahlı bir müdahale olması halinde Amerika'nın destek vermeyeceğini bildirmiştir⁷⁵. Mektupların da etkisiyle Hüsnü Mübarek Suriye'ye, eğer Türkiye'yle olası bir savaşa girerse Arap Dünyası lideri olarak Suriye'ye destek vermeyeceğini bildirmiştir⁷⁶.

Türkiye, 8 Ekim'de istenen sonucun elde edilememesi ve barışçıl yolların tüketilmiş olması hasebiyle dünya kamuoyuna "*meşru müdafaa hakkı*" kullanacağını bildirmiştir. Bu açıklamadan bir gün sonra 9 Ekim'de ise Suriye Öcalan'ı sınır dışı etmiştir. İki ülke temsilcileri 20 Ekim'de Adana'da bir araya gelerek **Adana Protokolü** olarak tarihe geçen metne imza atmışlardır. Protokolle birlikte Suriye, PKK krizinin çözümüyle alakalı; Öcalan'ın Suriye topraklarında olmadığı ve bir daha girişine izin verilmeyeceği, PKK ve benzeri terör örgütleriyle bağlantılı hiçbir unsurun da topraklarına girmesine müsaade etmeyeceği, PKK'ya bir daha kamp ve benzeri desteklerde bulunmayacağı, örgüt üyelerini tutuklayarak mahkeme önüne çıkarttığı ve isim listesini Türkiye'yle paylaştığı maddelerini içeren bir antlaşmaya imza atmıştır. Dahası sözü edilen hususları uygulayacağını ve somut sonuçlara varılması için gerekli tedbirleri alacağını taahhüt etmiştir⁷⁷.

Türkiye, PKK konusunda Suriye'ye kuvvet kullanma tehdidini de içeren zorlayıcı diplomasi stratejisini kullanarak geri adım attırmaya çalışmış, diplomasi yolunun etkisiz kalabilme ihtimaline karşı da Suriye'ye karşı kullanacağı olası bir meşru müdafaa hakkını da elinde saklı tutmak istemiştir. Bu amaçla, durumun aciliyetini ve zorunluluğunu belirten beyanlar kullanılmıştır. Yapılan açıklamalarda, Türkiye'nin öncelikle barışçıl yollarla sorunu çözmeye çalışacağı ancak gerekirse de meşru müdafaa hakkını kullanmak için gerekli araçlara başvurmaktan da çekinilmeyeceğinin altı çizilmiştir.

Hafız Esad dahil Suriyeli yetkililer, süreç boyunca Öcalan ve PKK'yla ilgili isteklerin Türkiye'yle aralarındaki su sorununun çözülmesi şartıyla yerine getirileceğini vurgulamıştır⁷⁸. Dolayısıyla Suriye, Öcalan'ı açıkça su sorunu-

⁷⁵ Yetkin, *Kürt Kapanı*, 65-67.

⁷⁶ Yetkin, *Kürt Kapanı*, 75.

⁷⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, "Statement Made By İsmail Cem, Foreign Minister, On the Special Security Meeting Held Between Turkey and Syria October 20, 1998", 20 Ekim 1998. http://www.mfa.gov.tr/_p_statement-made-by-ismail-cem_-foreign-minister_-on-the-special-security-meeting-held-between-turkey-and-syria_br_october-20_-1998_br__unofficial-translation__p_.en.mfa.

⁷⁸ Fırat ve Kürkçüoğlu, "Ortadoğu'yla İlişkiler", 554-568.

nun çözümünde bir koz olarak kullanmak istemiş, amacı doğrultusunda terör unsurunu araçsallaştırmıştır. Mehmet Ali Birand'ın Abdullah Öcalan'la yaptığı bir röportajda, "Suriye istese sizi durdurabilir mi?" şeklinde yönelttiği bir soruya Öcalan "Özel bir karar çıkartarak kesinlikle durdurabilir" şeklindeki cevabı, Suriye'nin PKK'yla ilgili duruma bilerek göz yumduğunu göstermektedir⁷⁹. Bu açıklamalar bile Suriye'nin ulusal çıkarları uğruna, PKK'yı Türkiye aleyhinde bir dış politika aracı olarak kullanmış olduğunun bir kanıtıdır. Ancak, Öcalan sorunu Türkiye'nin başarıyla uyguladığı zorlayıcı diplomasi sayesinde Suriye'nin öne sürdüğü şartlar yerine gelmeden çözüme kavuşmuştur.

Öte yandan, Öcalan Suriye'den sınır dışı edilmesinin ardından Yunanistan'a gitmiş ancak iltica talebi reddedildiği için yirmi dört saat bile orada kalamamıştır. Bunun üzerine Rusya'ya iltica talebinde bulunan Öcalan, nihai karar çıkmayınca oradan da ayrılmak zorunda kalarak İtalya'ya geçmiş ancak orada da istediğini bulamamıştır. Ocak 1999'da gizlice tekrar Rusya'ya giden Öcalan, Rusya'nın kendisine topraklarını terk etmesi yönündeki tavırla karşılaşmış, şansını Belarus ve Hollanda'da denemek istemiştir. Ancak iki ülke de Öcalan'ın inşisine izin vermemiştir. Öcalan, bunların üzerine Yunanistan'a geri dönmüş, oradan Kenya'ya giderek oradaki Yunanistan Büyükelçiliğine sığınmak istemiştir. Fakat Öcalan'ın oradan da ayrılması istenmiştir. Kenya'dan Hollanda'ya gideceğini düşünen Öcalan, ABD ve Kenya'nın Türkiye'yle iş birliği sayesinde başarılı bir operasyonla 16 Şubat 1999'da yakalanmıştır⁸⁰.

Devletlerin özellikle dış politikada çıkarlarına ve amaçlarına ulaşmak için - gayri resmi de olsa- terörü araçsallaştırdıkları sıklıkla görülen bir durumdur. Suriye, 1990'lı yıllarda Türkiye ile uzun yıllardır süren su meselesini kendi lehine çözebilmek maksadıyla, Türkiye için hayati olan terörü araçsallaştırmıştır. PKK örgüt lideri Öcalan'ın topraklarında barınmasına göz yummuş ve bunu inkâr ederek, Türkiye'yle sorunlarının çözümünde meseleyi zamanı gelince kullanmak için koz olarak elinde tutmuştur. Devlet yetkililerin açıklamaları da bunu doğrular niteliktedir.

Öcalan'ın yakalanma sürecinde konunun kritikliğinin farkında olan diğer devletlerin de gerek yaptırımlardan gerek dış politikada muhtemel yeni krizlere sebep olmak istemediklerinden, Öcalan'ın iltica talebine olumlu cevap

⁷⁹ Mehmet Ali Birand, *APO ve PKK* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993), 177.

⁸⁰ "Kenya'dan İmralı'ya 14 Yılın Öyküsü", *Milliyet Gazetesi*, 15 Şubat 2013, <http://www.milliyet.com.tr/kenyadan-imrali-ya-14-yilin-oykusu-gundem-1669010/>.

vermedikleri değerlendirilmektedir. 1998 yılında krizin zirveye ulaşmasıyla iki ülke arasındaki gerginlik diğer devletler tarafından da yakından takip edilmiştir. Suriye'nin sorunları lehine çözümlenmek için bir terör unsurunu araçsallaştırmış olması pek çok devlet tarafından tedirginlikle karşılanmıştır. Devletler için birincil önceliğin güvenlik olduğu varsayıldığından, herhangi bir devlete karşı terör unsurlarının herhangi bir sebeple araçsallaştırılması büyük bir tehdit oluşturmaktadır. BM gibi uluslararası örgütler böyle bir durumla karşılaşmaması için devletlere 51. madde gibi bazı haklar tanımıştır. Öcalan krizi sırasında herhangi bir siyasi krizi, çatışmayı veya uluslararası hukuka göre teröre destek verme suçlamasıyla karşılaşmak istemeyen ilgili devletler, Öcalan'ın iltica talebine bu sebepten olumsuz cevap vermişlerdir.

Türkiye ve Suriye arasındaki Öcalan Krizinde, terörizm konusunun Türkiye'nin hem iç hem de dış politikasını etkilediği açıkça görülmüştür. Türkiye o dönem Öcalan meselesinin çözümünde iş birliklerini buna göre kurmuştur. Dünya düzeninin sürekli değişen ve stabil olmayan bir yapıda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, devletlerin birbirleriyle iş birliklerini genellikle kendi güvenlikleri ve çıkarları doğrultusunda kurmaya çalıştığı görülmektedir. Kriz esnasında Mısır, Amerika, Kuveyt, İran gibi devletlerin süreci yakından takip etmesi ve iki ülke arasında arabuluculuk yapmaya çalışmasının sebeplerinden biri de budur. Türkiye de, uzun yıllardır uğraştığı terör sorununda kendisini güçlü kılabilecek iş birlikçilere ihtiyaç duyduğu için, Öcalan krizinde kartlarını bu doğrultuda oynamış, ABD ve Kenya'yla yakın istihbarat paylaşımında bulunmuştur.

Sonuç

Terör ve terörle ilgili unsurların desteklenmesi, uluslararası hukukça yasaklanmış olmasına rağmen, terörün ortak tanımının bulunmaması, ortak bir terör örgütleri listesi olmaması, siyasi çıkarlar gibi etkenlerin de etkisiyle devletler terörle ilgili unsurları birbirlerine karşı bir koz olarak kullanmaktadır. Bu durumla karşı karşıya kalan devletler kendilerini korumak için diplomasi veya meşru müdafaa hakkı gibi uluslararası hukukun kendilerine vermiş olduğu haklardan yararlanma yoluna gitmektedir.

Türkiye, tarihi boyunca stratejik konumunun da etkisiyle pek çok siyasi krizle uğraşmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin 30 yılı aşkın zamandır mücadele ettiği terör konusu da, bazı devletler tarafından Türkiye aleyhinde bir araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla bu durum Türkiye'nin dış politikasını ve devletlerle ilişkilerini, ittifaklarını da buna göre şekillendirmesine yol açmıştır.

Türkiye-Suriye ilişkileri, Suriye'nin kuruluşundan bu yana gerilimli bir yapıya sahiptir. Soğuk Savaş döneminde karşı bloklarda yer alan iki devletin arasında bu zamana kadar; Hatay sorunu, su sorunu ve güvenlik sorunu gibi problemler gündeme gelmiştir. Özellikle son 40 yılı kapsayan süreçte, Suriye'nin ASALA ve PKK gibi ayrılıkçı terör gruplarına vermiş olduğu destek iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da gerilmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye'yi bazı dönemlerde terör örgütlerine sağlamış olduğu desteği sonlandırması için dolaylı veya doğrudan uyarmıştır. 1998'de Öcalan üzerinden yaşanan kriz, iki ülkenin yakın tarihte sıcak çatışmaya en çok yaklaştığı anlardan biridir. Uluslararası hukuk açısından, Suriye'nin 1980'li yıllardan beri Bekaa Vadisinde PKK'ya eğitim ve operasyonları için yer sağlaması, para, silah yardımı ve lojistik desteği, BM Antlaşmasınının 2/4 maddesine terör örgütlerine silah, lojistik ve diğer destek biçimlerini kapsayan dolaylı kuvvet kullanma yasağının açıkça ihlalidir.

Türkiye, Öcalan krizi esnasında sorunu çözmek için öncelikle uluslararası hukukça öngörülen barışçıl yolları denemiştir. Bu doğrultuda, devlet yetkilileri Suriye'ye defalarca uyarıda bulunmuştur. Son raddede diplomasi yolunun etkisiz kalmasıyla dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, dünya kamuoyuna Türkiye'nin barışçıl tüm yolları tükettiğini ancak Suriye'nin düşmanca tavrından vazgeçmediğini açıklayarak bundan sonrası için gerekenin yapılacağını bildirmiştir.

Türkiye, Suriye'nin PKK'ya destek vererek, Arap dünyasında Türkiye aleyhinde bir cephe yaratmaya çalıştığını ve Türkiye'ye karşı örtülü bir savaş yürüttüğünü öne sürmüştür. Ayrıca Suriye'nin, toprak bütünlüğünü hedef alan bir teröristi barındırıp, eylemlerini yürütmesini sağlayarak, Türkiye'nin ulusal bütünlüğüne tehdit oluşturduğunun üzerinde durmuştur. Bu gerekçelerden hareketle Türkiye 8 Ekim 1998'de BM Antlaşmasınının 51. maddesine meşru müdafaa hakkını kullanmayı kendisine hak görmüş ve bu hakkı kullanacağını ilan etmiştir. Ancak kriz kuvvet kullanımına gerek kalmaksızın zorlayıcı diplomasi stratejisi ve diğer devletlerle iş birliği yoluyla çözüme kavuşmuştur.

Öcalan krizi, terörizmin dış politikada bir araç olarak farklı devletler tarafından nasıl kullanıldığı ve ülkelerin bu doğrultuda dış politikalarını nasıl şekillendirebileceğiyle alakalı somut bir örnektir. Suriye devlet yetkililerinin o dönemdeki açıklamaları ve tutumlarından da anlaşılacağı üzere, Suriye önemli bir terörist aktör olan Öcalan'ı Türkiye ile sorunların çözümünde kullanabilmek için son ana kadar elinde bir koz olarak tutmuştur. En nihayetinde uluslararası baskılar ve Türkiye'nin kararlılığı karşısında direnememiş, Öcalan'ı sınır dışı etmek zorunda kalmıştır.

Bu süreçte komşu ülkeler, Arap ülkeleri ve ABD gibi devletler gerilimi yakından takip ederek gerilimin sıcak çatışmaya dönüşmesinin önüne geçmeye çalışmışlardır. Bu amaçla çeşitli devlet adamlarının arabuluculuk girişimlerinde bulunduğu da göze çarpmaktadır. Dahası Öcalan'ın sığınma talebinde bulunduğu devletlerin de Türkiye'yle kriz yaşamamak adına bu talebi reddettikleri görülmektedir. PKK unsurlarına destek verdiği bilinen Yunanistan bile Türkiye ile yaşadığı gerginliğe rağmen Öcalan'ın iltica talebine olumsuz yanıt vermiştir. Türkiye açısından bakıldığında Türkiye'nin Öcalan krizinin tırmandığı dönemlerde iş birliklerini terörle mücadele kapsamında kurmaya çalıştığı göze çarpmaktadır.

Özetle, 1990'lı yıllarda Suriye, su sorunu, Hatay meselesi gibi sorunların çözümünde Türkiye'ye karşı kullanmak amacıyla Öcalan'ın topraklarında barınmasına göz yummuştur. Öcalan verdiği bir röportajda Suriye'de geçirdiği sürenin örgütün yeniden yapılanması ve güçlenmesi için önemli bir zaman dilimi olduğunu belirtmiştir. Nitekim PKK'nın o dönemde Türkiye'deki eylemsel etkinliği de yeniden yapılanma süreciyle doğru orantılı olarak artmıştır. Suriye'nin Öcalan'ın topraklarında bulunmasına göz yumması Türkiye'yi maddi, manevi zarara uğratmıştır.

1990'lı yılların sonunda örgüt lideri Öcalan'ın yakalamasının ardından PKK zayıflamaya başlamış; ama tehdit olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 2000'lerin ortalarına dek, örgüt bir süre kendisini toparlamaya çalışmış, daha sonra eylem ve katliamlarına devam etmiştir. Bu durum 2013'teki çözüm sürecinin başlangıcına kadar devam etmiştir. 2015 yılında çözüm sürecinin tıkanması ve PKK'nın Türk güvenlik birimlerine saldırmasıyla, PKK'nın kısa süreli eylemsizliği sona ermiştir. Türkiye bugün hala PKK'yla mücadelesine devam etmektedir.

Krizin ardında Türkiye-Suriye arasında Öcalan sebebiyle gerilen ilişkiler Adana Protokolü sonrasında ve 2000'li yılların ortalarından itibaren Beşar Esad döneminde gelişmeye başlamıştır. Hatta 2007'de Türkiye'nin PKK'yla mücadele kapsamında Kuzey Irak'a sınır ötesi harekât kararını ilk destekleyenlerden biri Suriye olmuştur. Ancak 2009'da Ahmet Davutoğlu'nun "iki devlet bir hükümet", Beşar Esad'ınsa "stratejik ortaklık" şeklinde tanımladığı ikili ilişkiler, Arap Baharı sonrasında Suriye'de patlak veren iç savaşla birlikte çıkmaza girmeye başlamış, 2014 yılındaysa tamamen çökmüştür. Suriye'nin günümüzde, yine kendi çıkarları doğrultusunda ayrılıkçı terör örgütleriyle iş birliği yaparak onlara destek verdiği görülmektedir.

Kaynakça

- Aksu, Fuat. *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008.
- Alexander, Yonah. "Terrorism in the Twenty-First Century: Threats and Responses". *DePaul Bus. L. J.* 12 (1999): 59-96.
- Alexander, Yonah. ed. *Introduction, Combating Terrorism: Strategies of Ten Countries*. Michigan: The University of Michigan Press, 2002.
- Alpaslan, Şükrü. *Hukuk ve Kriminoloji Açısından Tedhişçilik*. İstanbul: Teknik Yayınlar Venüs Ofset Matbaacılık, 1983.
- Arend, Anthony C. "Responding to Rogue Regimes; From Smart Bombs to Smart Sanctions; International Law and Rogue States: The Failure of the Charter Framework". *New England L. Rev.* 36 (2002): 735-753.
- Arıkoğlu Ündücü, Cemile. "Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki". *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi* 2, s.1 (2011): 1-20.
- Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi. *Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehditinin Analizi ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme*. İstanbul, 2008.
- Bal, İhsan. "Terör nedir? Neden Terörist Olunur?". *İçinde Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*. (der.) İhsan Bal. Ankara: USAK Yayınları, 2006: 7-24.
- Başeren, H. Sertaç. *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.
- Birand, Mehmet Ali. *APO ve PKK*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993.
- Brown, Davis. "Use of Force Against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defense and Other Responses". *Cardozo J. Int'l & Comp. L.* 11 (2003): 1-53.
- Byman, Daniel. "The Logic of Ethnic Terrorism". *Studies in Conflict & Terrorism* 21, no.2 (1998): 149-169. <https://doi.org/10.1080/10576109808436060>.
- Cooper, H.H.A. "Terrorism: The problem of definition revisited". *American Behavioral Scientist* 44 (2001): 881-893.
- Crenshaw, Martha. "The Cause of Terrorism". *Comparative Politics* 13, no. 4 (July 1981): 379-399.
- Crenshaw, Martha. "Theories of Terrorism: Instrumental and Organizational Approaches". *Journal of Strategic Studies* 10, no. 4 (1987): 13-31.
- Croton, Derek. "The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty". *The International History Review* 21 (1999): 569-591.
- Çalışkan Polat, Elif. *PKK Terör Örgütüne Dış Destek: Dönemsel Çerçeve Analizler*. İstanbul: Çatı Yayınları, 2013.

- Dönmezer, Sulhi. "Her Yönüyle Tedhiş". *Son Havadis*. 10 Kasım 1977.
- Duner, Bertil. "The Many Pronged Spear: External Military Intervention in Civil Wars in the 1970s". *Journal of Peace Research* 20, no. 1 (1983): 59-72.
- Enders, Walter, ve Todd Sandler. "The Effectiveness of Anti-terrorism Policies: a Vector-Autoregress- Intervention Analysis". *American Political Science Review* 87 (1993): 829-844.
- Ergil, Doğu. *Türkiye'de Terör ve Şiddet*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1980.
- Erhan, Çağrı, ve Ömer Kürkçüoğlu, "1980-90: Batı Bloğu Ekseninde Türkiye-2: Ortadoğu'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II*. ed. Baskın Oran, 124-152. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Ersoy, Hamit. "Ulusal Çıkar Aracı Olarak Uluslararası Politikada Terörizm". *Polis Bilimleri Dergisi* 4, s. 3-4 (2002): 15-26.
- Fırat, Melek, ve Ömer Kürkçüoğlu. "1990-2001: Küreselleşme Ekseninde Türkiye: Ortadoğu'yla İlişkiler". *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II*. ed. Baskın Oran, 551-568. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Ganor, Boaz. "Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?". *Police Practice and Research: An International Journal* 3, no. 4 (2002): 287-304.
- Gürel, Selahattin. "Türkiye'de Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 2, s.1 (2016): 20-45.
- Heper, Metin. *Devlet ve Kürtler*. İstanbul: Doğan Kitap Yayın, 2008.
- Hingham, Robert, ed. *Civil Wars in the Twentieth Century*. Lexington: University of Kentucky Press, 1972.
- Laqueur, Walter. *History of Terrorism*. 3rd ed. New Brunswick, New Jersey: Rutgers-The State University Press, 2002.
- Marcus, Aliza. *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*. çev. Ayten Alkan. 3. bs. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Meray, Seha. *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*. 2. bs. Ankara: AÜSBF Yayınları, 1979.
- Newman, Edward. "Exploring the "Root causes" of Terrorism". *Studies in Conflict&Terrorism* 29, no.8 (2006): 749-772. <https://doi.org/10.1080/10576100600704069>.
- Özkan, Tuncay. *Operasyon*. İstanbul: Doğan Kitapçılık AŞ, 2000.
- Plano, Jack C., and Roy Olton. "Terrorism". In *The International Relations Dictionary*. 4. bs. Santa Barbara: Longman, 1988.
- Pokalova, Elena. "Framing Separatism as Terrorism: Lessons from Kosova". *Studies in Conflict&Terrorism* 33, no. 5 (2010): 429-477.

- Prabha, Kshitij. *Terrorism: An Instrument of Foreign Policy*. New Delhi: South Asian Publishing, 2001.
- Rothschild, Joseph. *Ethnopolitics: A Conceptual Approach*. New York: Columbia University Press, 1981.
- Sandler, Todd. "Collective Action and Transnational Terrorism". *The World Economy* 26, no.6 (June 2003): 779-802.
- Saraçlı, Murat. "Uluslararası Hukukta Terörizm". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, s. 1-2 (2007): 1049-1078.
- Saran, Mine, ve Selin Bitirim. "Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri". *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* 1, s. 2 (2010): 87-109.
- Schmid, Alex P. "The Response Problem as a Definition Problem". *Terrorism and Political Violence* 4, no. 4 (1992): 7-13. <https://doi.org/10.1080/09546559208427172>.
- Suhrke, Astri, ve L. Garner Noble. *Ethnic Conflict and International Relations*. New York: Praeger, 1977.
- The Middle East Institute. "Security: The Interplay of Domestic and External Forces". *Viewpoints: Afghanistan, 1979-2009: In the Grip of Conflict*. Washington DC: The Middle East Institute, 2009.
- Then, Siaw K. ve Martin Loosemore. "Terrorism Preventions, Preparedness and Response in Built Facilities". *Facilities* 24. Issue 5/6 (2006): 157-176.
- Topal, Ahmet H. "Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- Travalio, Gregory. "Terrorism, International Law, and Use of Military Force". *Wis. Int'l L. J.* 18 (2000): 145-191.
- Türkiye Barolar Birliği. *Türkiye ve Terörizm*. Ankara: TBB Yayınları, 2006.
- Wardlaw, Grant. "Terror as an Instrument of Foreign Policy". *Journal of Strategic Studies* 10, no. 4 (1987): 237-259. <https://doi.org/10.1080/01402398708437323>.
- Wilkinson, Paul ve A.M. Stewart, ed. *Contemporary Research on Terrorism*. Aberdeen, UK: University of Aberdeen Press, 1987.
- Wilkinson, Paul. *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*. 2nd ed. New York: Routledge Press, Taylor&Francis Group, 2006.
- Yavuz, Celalettin. *Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri*. Ankara: ATO Yayınları, 2005.
- Yelence, Yalçın. *Başlangıçtan Günümüze Ayrılıkçı İsyanlar, PKK ve Şam'dan İmralı'ya Öcalan Belgeseli: İnfazsız Yargı*. İstanbul: Otopsi Yayınları, 2005.
- Yetkin, Murat. *Kürt Kapanı: Şam'dan İmralı'ya Öcalan*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.
- Yurtsever, Cezmi. "PKK ve Terör Silahı". *Avrasya Dosyası* 2, s. 3 (1995): 117-130

İnternet Kaynakları

- "Afghan warns Pakistan to not use terror as foreign policy accessory". *The Economic Times*, 11 March 2017. <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/afghan-warns-pakistan-to-not-use-terror-as-foreign-policy-accessory/articleshow/57591771.cms?from=mdr> (01.06.2017)
- Akel, Ali. "İsrail'in Bekaa operasyonu ASALA'nın sonunu getirdi". *Yeni Şafak*, 22 Şubat 2008. <https://www.yenisafak.com/dunya/israilin-bekaa-operasyonu-asalanin-sonunu-getirdi-101445> (01.06.2017)
- Akgün, Mensur, Sabiha Senyücel Gündoğar, ve Aybars Görgülü. "Politics in Troubled Times: Israel-Turkey Relations". *TESEV Foreign Policy Programme* (Aralık 2014). http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Politics_In_Troubled_Times_Israel_Turkey_Relations.pdf (01.06.2017)
- Birlesmiş Milletler. *Birlesmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*. Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2006. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/adalet_divani.pdf (01.06.2017)
- Birlesmiş Milletler. "United Nations Today: Uluslararası Barış ve Güvenlik". Erişim 1 Haziran 2017, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>
- Birlesmiş Milletler. *Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3814 Sayılı ve 1974 Tarihli Karar*. Ankara: BM Enformasyon Merkezi, 2002. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/3814.pdf (01.06.2017)
- Bloch, Francis ve Vijayendra Rao. "Terror as a Bargaining Instrument: A Case Study of Dowry Violence in Rural India". The World Bank Development Research Group Poverty and Human Resources. Policy Research Working Paper 2347. May 2000. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/21580/wps2347.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (03.06.2017)
- Central Intelligence Agency. "The Armanian Secret Army for the Liberation of Armenia: A Continuing International Threat". *General CIA Recorts*. Erişim 20 Mayıs 2017. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP85T00283R000400030009-2.pdf>
- Durgun, Hikmet. "ABD'den YPG'ye Rakka Operasyonu Öncesi Silah Yardımı". *Sputnik News*, 9 Mayıs 2017. <https://tr.sputniknews.com/ortadoğu/201705091028395188-abd-ypg-rakka-oncesi-silah-yardimi/> (01.06.2017)
- "For India, a terrorist is a terrorist: Modi delivers strong warning to G20 summit on Pakistan's use of terror as an instrument of state policy". *Daily Mail*, 6 September 2016. <https://www.dailymail.co.uk/indiahome/indianews/article-3774985/For-India-terrorist-terrorist-Modi-delivers-strong-warning-G20-summit-Pakistan-s-use-terror-instrument-state-policy.html> (01.06.2017)
- Government of Canada Public Safety Canada. "Currently Listed Entities". Erişim 15 Mayıs 2017. <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrct/cntr-trrrsm/lstd-ntts/crnt-lstd-ntts-en.aspx>

- Government of United Kingdom. "Embargoes and Sanctions on Iran". Son güncelleme 18 Ocak 2016. <https://www.gov.uk/guidance/sanctions-on-iran>
- "Hizbullah 'Terör Örgütü' İlan Edildi". *Aljazeera*, 11 Mart 2016. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/hizbullah-teror-orgutu-ilan-edildi>. (01.05.2017)
- International Court of Justice. *Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States)*. Judgment, 1986 I.C.J. Reports 14, (27 June). <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>
- Islamic Conference Organisation, *Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism*, Article 1.2. www.oic-cdpu.org/en/getdoc/?-dID=13ç (01.05.2017)
- Israeli Ministry of Justice the Designated Non-Financial Business and Profession Supervisor. "List of Terrorist Organizations and Individuals". Erişim 15 Mayıs 2017. <https://www.justice.gov.il/En/Units/FBPS/DNFBPDuties/Pages/List-of-Terrorist-Organizations-and-Individuals.aspx>
- "İŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon". *Sputnik Türkiye*, 29 Ocak 2016. <https://tr.sputniknews.com/infografik/201601291020526683-ISID-ABD-koalisyon-Suriye-Irak/> (20.05.2017).
- "Kenya'dan İmralı'ya 14 Yılın Öyküsü". *Milliyet Gazetesi*, 15 Şubat 2013. <http://www.milliyet.com.tr/kenya-dan-imrali-ya-14-yilin-oykusu-gundem-1669010/> (20.05.2017).
- League of Nations, *Convention for the Prevention and Punishment Terrorism*, Article 1.2. (1937), 6. <https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf> (03.06.2017)
- North Atlantic Treaty Organization. 4 April 1949. https://www.nato.int/cps/fr/nato-hq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (01.06.2017)
- Özcan, Nihat Ali. "PYD Terörist mi? Özgürlük Savaşçısı mı?". *Aljazeera Türk*, 29 Eylül 2015. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/pyd-terorist-mi-ozgurluk-savascisi-mi>
- United Nations. *United Nations Security Council General Resolution 1368*. S/RES/1368 (12 September 2001). https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368%20%282001%29
- United Nations Counter-Terrorism Executive Directorate. *Frequently asked questions about UN efforts to combat terrorism*, January 2005. https://www.un.org/News/dh/infocus/terrorism/CTED_FAQs.pdf (03.06.2017)
- United Nations Security Council. "Montly Forecast December 2014". *Security Council Report*. https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF-CF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/2014_12_forecast.pdf (20.05.2017)
- "PKK Nasıl Kuruldu ve Güçlendi?". *Aljazeera Türk Gazetesi*, 26 Mart 2013. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/pkk-nasil-kuruldu-ve-guclendi> (28.05.2017).

- "Tension Rise Between Turkey, US along Syria Border". *The Washington Post*, 29 April 2017. https://www.washingtonpost.com/world/tensions-rise-between-turkey-united-states-along-syrian-border/2017/04/29/89239e74-2d2a-11e7-a616-d7c8a-68c1a66_story.html (01.06.2017)
- "Terörle Mücadele Kanunu (3713 S.K.)". *Resmî Gazete*, 20843, Nisan 1991. http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf (01.05.2017).
- "Terror an instrument of state policy in a South Asian country: Home Secretary Rajiv Mehrishi". *The Economic Times*, 15 March 2017. <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/terror-an-instrument-of-state-policy-in-a-south-asian-country-home-secretary-rajiv-mehrishi/articleshow/57652290.cms?from=mdr> (01.06.2017)
- The Embassy of the Saudi Arabia. "Iran's Record In Supporting Terrorism and Extremism". 19 January 2016. <https://www.saudiembassy.net/press-release/irans-record-supporting-terrorism-and-extremism>. (01.06.2017)
- T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. *Ayın Tarihi*, 25 Şubat 1989. <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1985/subat1985.htm>. (01.06.2017)
- T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. *Ayın Tarihi*, 6 Eylül 1998. <http://ayintarihi.byegm.gov.tr/turkce/date/1998-09-16>. (01.06.2017)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. *TBMM Tutanak Dergisi*. Dönem XX, Yasama Yılı 4, Birleşim 1, 1 Ekim 1998. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?P4=330&P5=B&PAGE1=1&PAGE2=41. (01.06.2017)
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, "Statement Made By İsmail Cem, Foreign Minister, On the Special Security Meeting Held Between Turkey and Syria October 20, 1998", 20 Ekim 1998. http://www.mfa.gov.tr/_p_statement-made-by-ismail-cem_-foreign-minister_-on-the-special-security-meeting-held-between-turkey-and-syria_br_october-20_-1998_br__unofficial-translation___p_.en.mfa. (03.06.2017)
- United Nations General Assembly Official Records of the Fortieth Session. *General Assembly Resolution No. 40/61*. Supp. No. 53. UN Doc. A/40/53 (1985). http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/40/61 (01.06.2017).
- "U.S. Hits Iran With New Sanctions for Ballistic Missile Test, Terrorism Sponsorship". *NBC News*, 2 February 2017. <https://www.nbcnews.com/news/us-news/u-s-hits-iran-new-sanctions-testing-ballistic-missile-n716386> (01.06.2017).
- U.S. Department of State. "State Sponsors of Terrorism". Erişim 1 Nisan 2017. <https://www.state.gov/j/ct/list/c14151.htm>.
- U.S. Department of State. "Foreign Terrorist Organizations". Erişim 15 Mayıs 2017, <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>.